

**IN DE VOETSPOREN
VAN JEAN CAPART**

Nieuwsbrief nr. 3

DECEMBER 2020

Het Fonds Jean Capart zet zich in voor het behoud en de valorisatie van het werk en het historisch patrimonium van de grondlegger van de Belgische egyptologie.

Erevoorzitster

H.K.H. Prinses Esmeralda van België

Voorzitter:

Dominique Capart

Wetenschappelijke leiding

Jean-Michel Bruffaerts

Beheerscomité

Dominique Capart (stichtend voorzitter)
Gilles Capart (stichtend lid)
Dominique Allard (lid)
Luc Delvaux (lid)
Jean-Michel Bruffaerts (permanente genodigde)
Philippe Capart (permanente genodigde)

Deskundigencomité

Laurent Bavay (ULB/IFAO)
Eric Bousmar (USL-B)
Jean-Michel Bruffaerts (FJC)
Wouter Claes (KMKG)
Marleen De Meyer (KU Leuven)
Luc Limme (AERE)
Alain Martin (AERE)
Nathalie Tousignant (USL-B)
Eugène Warmenbol (ULB)

Secretariaat (Koning Boudewijnstichting)

Anne De Breuck
Laura Goyens

Omslag:
Jean Capart aan boord van een pakketboot op weg naar Egypte, maart 1925.
Bron: Arch. Éléonore Bille-De Mot, verzameling Jean-Michel Bruffaerts

HET FONDS JEAN CAPART

Het onderzoeksmandaat van historicus Jean-Michel Bruffaerts, dat gezamenlijk wordt gefinancierd door het Fonds Jean Capart en het project EOS (FNRS/FWO) Pyramids & Progress. Belgian Expansionism and the Making of Egyptology, 1830-1952, nam een aanvang op 1 februari 2020, voor een periode van twee jaar. Jean-Michel Bruffaerts beantwoordt de vragen van Philippe Capart

HOOFDARTIKEL

Jean-Michel Bruffaerts in gesprek met Philippe Capart

Heeft het fameuze COVID-19 een impact gehad op jouw onderzoekswerk naar Jean Capart?

Toch wel een beetje. Zoals voorzien ben ik opgenomen in de pool van de Universit  Libre de Bruxelles onder leiding van Laurent Bavay, voormalig directeur van het *Institut Français d’Arch ologie Orientale* van Caïro, die vorig jaar door de “Nieuwsbrief van het Fonds Jean Capart” werd geïnterviewd. In 2019, toen het project vaste vorm begon te krijgen, had ik me een vrij duidelijk beeld gevormd van mijn “nieuwe leven” en de manier waarop ik mijn werk zou organiseren. Ik dacht dagen van opzoekwerk in bibliotheken en archieven te kunnen afwisselen met dagen van thuiswerk, in alle rust, om aan mijn boek te werken... En toen viel die eerste lockdown uit de lucht! Van de ene dag op de andere sloten de bibliotheek en het archief van het Jubelparkmuseum hun deuren, en sindsdien zijn ze niet meer toegankelijk voor onderzoekers. Maar zonder boeken en archieven is het moeilijk – om niet te zeggen onmogelijk – onderzoek te verrichten. Toch ben ik niet bij de pakken blijven zitten en heb ik mezelf een vast werkritme opgelegd... en ik ben erin geslaagd mij daaraan te houden.

Hoe heb je dat gedaan?

Ik heb mijn geheime “schat” aangeboord. Al twintig jaar heb ik bij mij thuis immers een onwaarschijnlijke hoeveelheid documenten vergaard over Jean Capart, Egypte en de egyptologie. Tijdens de lockdown had ik dus echt wel geluk dat ik over deze omvangrijke documentatie kon beschikken, zelfs al ziet mijn vrouw dat, tussen ons gezegd, wel een beetje anders... En dan is er uiteraard ook nog internet. Het is een instrument dat vaak wordt bekritiseerd, maar als het goed wordt gebruikt, kan het bijzonder nuttig zijn: ik heb er heel wat online bronnen (publicaties, archieven, enz.) gevonden. Maar ik wil de realiteit ook niet “maskeren” (excuus voor de flauwe woordspeling!): de COVID-19-crisis

is een ware ramp voor mijn onderzoek.

In 2020 heb ik me nog kunnen behelpen, maar mocht de crisis langer duren, dan kan ik mijn deadlines materieel gesproken niet meer halen. Je weet dat mijn mandaat eind januari 2022 afloopt, en ik vrees dat het Fonds Jean Capart me niet de mogelijkheid zal bieden het te verlengen. Dat is nogal frustrerend, want ik heb nog enorm veel werk voor de boeg. Het zou jammer zijn dat ik zo dicht tegen het einddoel zou falen wegens deze crisis... Maar goed, in het licht van alles wat er in 2020 in de wereld is gebeurd, zijn mijn problemen niet zo belangrijk. Wie ben ik om te klagen?

Wat heb je, ondanks deze zware handicap, kunnen verwezenlijken in 2020?

Het toeval wil dat ik de avond zelf waarop de eerste lockdown werd aangekondigd, op 12 maart, een “dinner-conference” gaf op het Hulencourt Festival over het thema “De koningin, de egyptoloog en de farao”. Prinses Esmeralda van België, Erevoorzitster van het Fonds Jean Capart, was speciaal voor die gelegenheid uit Londen overgekomen. Had men deze lezing al was het maar twee dagen later gepland, dan was ze gewoonweg geannuleerd! Gelukkig is alles probleemloos kunnen verlopen, met inachtneming van alle gezondheidsvoorschriften, en het heeft ons mooie publiciteit opgeleverd in de krant *Le Soir*, die het evenement mee organiseerde. Ik had nog een andere lezing in een volledig andere context in het vooruitzicht, maar die is uitgesteld tot betere tijden...

Maar de lockdown had ook zijn goede kanten, want zo heb ik een aantal wetenschappelijke of vulgariserende bijdragen kunnen afwerken. De twee belangrijkste zullen de komende weken verschijnen. Het gaat enerzijds om het hoofdstuk gewijd aan België in het boek *A History of World Egyptology*, uitgegeven (in het Engels) door Cambridge University Press onder leiding van Andrew Bednarski (University of Cambridge), Aidan Dodson (University of Bristol) en Salima Ikram (American University in Caïro), en anderzijds om een studie over koningin Elisabeth en haar passie voor Egypte die ik heb verricht voor het tweetalige album (Engels-Arabisch) *Belgians on the Nile. A History of Royal Visits, Entrepreneurship and Archaeological Exploration in Egypt*, gecoördineerd door Marleen De Meyer (KU Leuven) en ambassadeur Sibille de Cartier d'Yves. Het wordt een gezamenlijke uitgave van de Belgische Ambassade in Caïro en de befaamde Bibliotheca Alexandrina. Ik wil mijn andere publicaties hier niet allemaal opsommen, maar laat ik gewoon vermelden dat deze Nieuwsbrief ook een pretentieloos artikel bevat dat verslag uitbrengt van de eerste reis van Jean Capart naar Amerika in 1924-1925 en zijn ontmoeting... met de president van de Verenigde Staten. Jawel: de Amerikaanse presidentsverkiezingen hebben me blijkbaar geïnspireerd!

Jean-Michel Bruffaerts, prinses Esmeralda van België en journaliste Béatrice Delvaux gefotografeerd op 12 maart 2020 op het Hulencourt Festival door Roger Mutin voor het artikel van Pascal Martin “Jean Capart a fait de Bruxelles la capitale de l’egyptologie”. Online geplaatst op de website van *Le Soir* op 15 maart 2020.

Heeft Jean Capart de media gehaald in 2020?

Je kan je wel voorstellen dat je overgrootvader niet het hoofdonderwerp van het jaar 2020 is geweest. Maar toch: er is over hem gesproken! Aan het begin van het jaar kreeg ik bezoek van journalist Jean-Pol Hecq (RTBF radio), die mij wou interviewen over Jean Capart en de omstandigheden waarin de Egyptologische Stichting Koningin Elisabeth in 1923 werd opgericht. Dit interview werd eind januari uitgezonden in het programma “Le Plus Grand Musée du Monde” en is nadien herhaaldelijk heruitgezonden. Daarnaast zal op France 3 op 11 januari een aflevering te zien zijn van het bekende televisieprogramma van Stéphane Bern, “Secrets d’Histoire”, die volledig aan koningin Elisabeth van België is gewijd, en daar kom ik ook eventjes in voor. Op mijn verzoek is een deel van de opnamen eind mei in Luik gemaakt, in het decor van de tentoonstelling *Toetanchamon. De ontdekking van de vergeten farao*, waarin verscheidene vitrines aan de koningin en aan Jean Capart zijn gewijd.

In onze vorige Nieuwsbrief hadden we het al over deze tentoonstelling waaraan je hebt meegewerkt en die midden december 2019 haar deuren opende. Hoe staat het daarmee?

Het is te vroeg om al een balans op te maken, maar ik denk dat Europa Expo en de wetenschappelijke commissarissen van de tentoonstelling best tevreden mogen zijn: ondanks de omstandigheden is de tentoonstelling een enorm succes. Ze zou haar deuren sluiten op 31 mei 2020, maar op vraag van het publiek is ze een eerste keer verlengd tot 31 augustus 2020, en dan een tweede keer tot 3 januari 2021. Het Fonds Jean Capart was van plan er exclusief voor haar schenkers een rondleiding te organiseren, maar gezien de huidige context hebben we dat plan helaas moeten opbergen. Op 1 december 2020 heeft de tentoonstelling haar deuren heropend, zodat je ze tijdens de feestdagen zal kunnen bezoeken. Maar dan moet je wel zo snel mogelijk reserveren via de website van Europa Expo...

Hoe zit het met de sociale media?

Tijdens de voorbije lente heb ik een Facebookpagina aangemaakt, "Fonds Jean Capart", waarop ik foto's en documenten post, sommige onuitgegeven. Dankzij het Koninklijk Belgisch Filmarchief (Cinematek) heb ik onder meer twee stomme films kunnen verspreiden die in 1923 door Oriental Film Caïro werden gedraaid tijdens de koninklijke reis naar Egypte. In de eerste film zie je koningin Elisabeth en Jean Capart die het plateau van Gizeh en het Egyptisch Museum van Caïro bezoeken, in de tweede de toekomstige koning Leopold III die de 138 meter hoge Grote Piramide van Cheops beklimt... om op de top een kopje thee te drinken met je overgrootvader. En in mei jongstleden wijdde het VRT-journaal een item gewijd aan deze films uit lang vervlogen tijden.

Heeft de Facebookpagina van het Fonds Jean Capart veel abonnees?

Nee, die pagina is nog niet echt bekend bij het grote publiek. Maar ik reken op de mond-tot-mondreclame (voor zover we die term nu nog mogen gebruiken!) om daar verandering in te brengen. Ik hoop ook dat de mensen me foto's en onuitgegeven (of weinig bekende) documenten rond Jean Capart zullen opsturen. Ik zal ze met plezier verspreiden

Hoe zie je de verdere evolutie van het Fonds Jean Capart?

Wat mezelf betreft, zal ik proberen mijn onderzoeks- en publicatieprogramma voort te zetten. Men heeft me gevraagd aan andere projecten mee te werken, maar ik mag me niet laten afleiden: de biografie van Jean Capart komt eerst! Het Fonds Jean

Capart denkt na over de beste manier om Luc Delvaux, conservator van de afdeling Dynastisch en Grieks-Romeins Egypte van het Museum Kunst en Geschiedenis van Brussel, te helpen om een "Zaal Jean Capart" in het Jubelparkmuseum in te richten die volledig aan de geschiedenis van de collecties en opgravingen is gewijd. Het is een schitterend project dat nog in de kinderschoenen staat. Maar daarover zal Luc zelf meer vertellen in deze *Nieuwsbrief*... Ik hoop in elk geval dat het Fonds Jean Capart in 2021 zal kunnen rekenen op de medewerking van de jonge generatie om het werk van je voorvader grotere bekendheid te geven. Onlangs nog heeft Dorian Vanhulle, een jonge doctor in de egyptologie aan de ULB die als onderzoeker heeft gewerkt in het kader van het P&P project, een heel gedetailleerde studie verricht van de verzameling Egyptische antiquiteiten van koning Leopold II die Jean Capart had verworven. Hij heeft beloofd er een artikel uit te distilleren voor onze website

Hoe kunnen de sympathisanten van het Fonds Jean Capart dat fonds helpen?

Het Fonds Jean Capart heeft te weinig nieuwe "grote schenkers", zoals in 2017 het Fonds Baillet-Latour, dat ons heel discreet en tactvol heeft geholpen om ons project te lanceren. Sindsdien hebben we andere schenkers aangezocht... maar het is allemaal niet zo eenvoudig als men zou denken. Je mag ook niet vergeten dat het Fonds Jean Capart geen enkele overheidssubsidie krijgt. Het is dus cruciaal dat de vrienden van het Fonds – en daarmee bedoel ik iedereen die onze Nieuwsbrief leest – ons (blijven) helpen, elk volgens zijn eigen middelen. Ik weet dat er 1001 andere goede doelen zijn om te steunen, zeker in deze tijden. Maar wij proberen ons steentje bij te dragen tot de geschiedenis van de egyptologie, en dat verdient toch ook enige aanmoediging. Zonder de hulp van onze schenkers zou het Fonds Jean Capart gewoonweg niet meer bestaan... Giften (hoe klein ook) kunnen ons helpen het hoofd boven water te houden. Ik ben er zeker van dat aan mijn oproep gehoor zal worden gegeven.

Ben je daar echt zeker van?

Tijdens deze feestperiode heb je toch het recht om te dromen, niet? Maar ik heb er het volste vertrouwen in, echt waar

Bonnes fêtes !

Jij ook prettige feestdagen, Philippe! En ook prettige feesten gewenst aan alle sympathisanten van het Fonds Jean Capart, die ik binnenkort terug hoop te zien. Om nog maar eens de formule te gebruiken die we de voorbije maanden zo vaak hebben gehoord: dat ze goed voor zichzelf en voor de anderen mogen zorgen in 2021!

1. 10. 0 622 Eight Finger Rings, in faience; one with prenomens of Rameses II; two with plain hoops; three with uraeus or cowrie; one with "Utchat," or sacred eye; and one with small aegis of Sekhet standing out from the hoop 8
- dy. 2. 4. 0 623 Fourteen Bezels from models of finger rings, in glazed faience; with names of Amenophis II (2, *varied*), Amenophis III (2, *varied*), Amenophis IV (3), Se-aa-ka-ra, Ankh-kheperu-Ra-aa-ua-en-Ra, Tut-ankh-Amen (3, *two varieties*); and others with name of Ptah, Amen, or "Utchat." And two small pendants with name of Neferu-Aten-*nefert*-Thii (*wife of Khuenaten*), or of Ankh-Amen, Prince of Thebes; *an interesting lot* 16
1. 15. 0 624 A RING of heavy faience, with greenish-blue glazing; probably intended for use as a hair ornament; *diam. 3 in.; from Abydos; (4332); of early style, and a very rare object* 1
- 0. 12. 0 625 Model of a Brick, a Foundation deposit, in light green glazed faience; on the front a name in a cartouche; *size 1 1/8 in. by 1/2 in.; very rare* 1
1. 10. 0 626 Seven faience Tablets from a Foundation Deposit; greenish-blue glazing; two with cartouches of Rameses III (*Ra-meses-heq-annu*), the others with representations, in relief, of various offerings; *Lower Egypt; XX dynasty; (4522); interesting and rare* 7
10. 10. 0 627 Foundation Deposits in blue, green and white glazed faience, from the Temple of Queen Tausert; including two scarabs, two tablets and two plaques with names, and various models of offerings; *XIX dynasty; found near the Ramasseum, Thebes; (3833); a very interesting lot* 22
- Blanchard.
- 628 Foundation Deposits from the tomb of King Septah; *XIX dynasty*; including models of offerings, two scarabs, and a tablet with names, rings, &c., in faience; a Model Hoe, in bronze, and four impressions in thin gold from seals, with names of the King and his Chancellor *Bai*; from the Ramasseum, *Thebes*; (3834); *a lot*
- chmidt
4. 10. 0
2. 4. 0 629 Twenty-five Amulets, &c., in faience, and four small Wooden Figures; found upon a single mummy at *Kourneh*; the faience pieces consist of plaques, with figures of gods in relief, the jackal, the hawk, the symbolic Eye, scarabs, &c.; mostly with dull blue and green glazings; (1664); *an interesting lot* 29
35. 0. 0. E. 3396 630 A Card mounted with 56 Amulets, found in the tomb of *Horuta*, at *Hawara*, comprising figures of gods, scarabs, utchats, tets, uat sceptres, &c., in faience and stone; a large Pectoral Scarab in stone, a "fingers" Amulet in obsidian, and a glazed Tablet with figures of Horus protected by Isis and Nephthys included; (1666) 56

Verzamelen gaat vooraf aan onderzoek. Als we geen vormen en ideeën kunnen vergelijken, blijft ons denken steriel. In België bewaren de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis talloze objecten uit de faraonische tijd. Al enkele jaren wordt gewerkt aan een zaal die specifiek aan de geschiedenis van deze collectie is gewijd. Haar naam?

• ZAAL JEAN CAPART •

De nieuwe museumzaal die momenteel in steigers staat, moet de bezoekers in staat stellen de belangrijkste stappen in de samenstelling van de Egyptische verzameling van de Musea te volgen. Een waar epos, waarin Jean Capart uiteraard een hoofdrol heeft gespeeld...

De zaal zal worden opgebouwd rond een vijftiental thematische modules, geïllustreerd met talrijke onuitgegeven objecten, waarvan de meeste uit de reserves van de afdeling afkomstig zijn en nog nooit eerder zijn tentoongesteld. Een lange geschiedenis waarvan we hier enkele mijlpalen opsommen

1835 : EEN EERSTE MUSEUM...

De grondlegger van de egyptologie is Jean-François Champollion, die al vanaf 1822 hiërogliefen begon te ontcijferen. Egypte wekte meteen de belangstelling van de antiekiefhebbers op en in de voormalige Nederlanden zagen her en der al enkele privéverzamelingen het daglicht. Vijf jaar na de Belgische Onafhankelijkheid besliste de regering een groot nationaal museum op te richten, het *Musée Royal d'Armes Anciennes, d'Armures, d'Objets d'Art et de Numismatique*, en nadien het *Musée royal d'Antiquités, d'Armures et d'Artillerie*. Dit museum was gevestigd in de gebouwen van de huidige Koninklijke Bibliotheek en verhuisde later naar de Hallepoort. Het had een hoofdzakelijk patriottische en militaire roeping en er bevonden zich nauwelijks enige Egyptische antiquiteiten. Zoals blijkt uit de eerste museumcatalogus, die in 1854 verscheen, omvatten de collecties toen slechts een tiental Egyptische objecten, schenkingen van privéverzamelaars.

In 1847 verwierf het Museum een van de topstukken van de collectie, een indrukwekkende mummie liggend in de lijkstijl van een belangrijk functionaris uit de 21e dynastie, Boetehamon. Deze objecten werden gekocht van Sarah Belzoni, de weduwe van de befaamde Italiaanse avonturier en ontdekkingsreiziger Giovanni Battista Belzoni (1778-1823, die gedurende zijn vier jaar lange verblijf in Egypte, van 1815 tot 1819, verscheidene opzienbarende ontdekkingen deed: de opening van de tempel van Ramses II in Aboe Simbel en van de piramide van Chefred in Gizeh, of nog de ontdekking van de graven van Ay, Ramses I en Sethi I in de Vallei der Koningen. In 1833 had zijn weduwe zich in Brussel gevestigd, waar ze kennelijk in grote armoede leefde. De mummie van Boetehamon, die in de lokalen van het Museum in de Hallepoort werd tentoongesteld, oefende al meteen een grote aantrekkingskracht op de bezoekers uit.

GROTE VERZAMELAARS...

In 1861 en 1874 werd de Egyptische verzameling uitgebreid met verscheidene honderden objecten afkomstig uit de collecties van respectievelijk Gustave Hagemans en Emile de Meester de Ravestein :

Gustave Hagemans (1830-1908), die over een comfortabel familiefortuin beschikte, was volksvertegenwoordiger van het arrondissement Thuin van 1866 tot 1878. Als archeoloog en antiekverzamelaar was hij er zich terdege van bewust dat een verzamelaar “blijk geeft van verregaand egoïsme door zichzelf datgene toe te eigen dat van rechtswege aan iedereen toebehoort en tot de ontwikkeling van de algemene kennis moet bijdragen”. In 1861 verkocht hij bijna vijfduizend antiquiteiten allerhande aan de Musea, waaronder bijna tweehonderd Egyptische objecten. Het belangrijkste was de befaamde “Dame van Brussel”, een van de oudste vrouwenbeelden uit Egypte en een van de meesterwerken van onze verzameling.

Emile de Meester de Ravestein (1812-1889), diplomaat en Belgisch gezant bij de Heilige Stoel, verzamelde tijdens zijn lange verblijf in Italië een heel uitgebreide collectie Griekse, Etruskische, Romeinse en Egyptische antiquiteiten. Deze meeste ervan waren afkomstig uit bekende 19e-eeuwse verzamelingen, onder meer die van Giovanni Anastasi, Zweeds consul in Egypte van 1828 tot 1860, die ook een van de belan-

grijkste (sluik?)handelaars in antiquiteiten van zijn tijd was. In 1874 schonk Emile de Meester de Ravestein zijn verzameling aan de Belgische staat, op voorwaarde dat ze zou worden gepresenteerd in de vorm van een “Ravesteinmuseum”.

In 1889, toen de Hallepoort te klein was geworden voor de collecties, werden de werken uit de Oudheid overgebracht naar het Jubelpaleis, dat in 1880 was gebouwd ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van de Belgische Onafhankelijkheid. Aanvankelijk werden deze werken ondergebracht in de noordelijke vleugel, in de lokalen van het huidige Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis, maar in 1905 verhuisden ze naar de zuidelijke vleugel, die toen “Paviljoen van de Oudheid” werd gedoopt.

1894: DE SCHENKING VAN DE REGERING VAN DE KEDIVE...

In 1894, toen de musea werden overgebracht van de Hallepoort naar de Jubelpaleizen, die waren gebouwd ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van de Belgische Onafhankelijkheid, verwierf de collectie een groot lot objecten afkomstig uit een van de fabelachtigste archeologische ontdekkingen uit de 19e eeuw, de “Tweede Cachette” van Deir el-Bahari.

In 1891 ontdekten Eugène Grébaut, directeur van de Dienst Antiquiteiten van Egypte, en zijn assistent, Georges Daressy, ten noorden van de tempel van Hatsjepsot in Deir el-Bahari een immens ongeschonden collectief graf dat de sarcofagen bevatte van de Amonpriesters uit de 21e dynastie en van hun familieleden. In totaal werden maar liefst honderddrieënvijftig sarcofagen teruggevonden, de meeste bestaande uit twee in elkaar passende lijkstijlen en een “mummieplank” die het gemummificeerde lichaam rechtstreeks bedekt, evenals een ontelbaar aantal andere objecten, beelden van Osiris, oesjebti's, houten stèles, enz. Overspoeld door die toevloed van objecten besliste het Museum van Caïro, via de Egyptische regering van de kedive, loten lijkstijlen uit Deir el-Bahari onder verschillende landen te verdelen, waaronder België. Zo kwamen de Musea in het bezit van een indrukwekkende reeks van tien sarcofagen, verscheidene “mummieplanken”, en een groot aantal andere objecten afkomstig uit deze buitengewone “Cachette”.

Jean Capart, 20 jaar, in de gebogen Galerij van het Jubelparkmuseum in Brussel. © KIK.

JEAN CAPART EN DE INTEKENING OP DE BRITSE OPGRAVINGEN...

In 1900 werd Jean Capart (1877-1947), toen amper drieëntwintig jaar oud, aangesteld tot adjunct-conservator van het Museum. De immer enthousiaste en dynamische Capart zou, dankzij zijn vasthoudendheid, doorzicht en vlotte omgang met mensen, gedurende een vijftigtal jaren de grote bloei van de Egyptische verzameling verzekeren. Een van zijn eerste initiatieven was ervoor te zorgen dat de Musea financieel intekenden op de opgravingen die in Egypte werden ondernomen door de Engelse archeologen van het *Egypt Exploration Fund* (de huidige *Egypt Exploration Society*). In die tijd stond de Dienst Antiquiteiten van Egypte archeologische missies toe een deel van de tijdens hun opgravingen gevonden objecten mee te nemen. Die werden dan verdeeld onder de instellingen en musea die hadden bijgedragen tot de financiering van de campagne, in verhouding tot hun investering.

Dit beleid wierp al meteen vruchten af, want Capart kon, met de steun van de grote Engelse egyptoloog William Flinders Petrie, talrijke objecten verwerven afkomstig uit de koninklijke tombes van de eerste dynastieën in Abydos, die in 1899-1900 door de *Egypt Exploration Fund* werden onderzocht. Nadien verwierf hij grote loten objecten afkomstig uit de meest prestigieuze archeologische sites van Egypte, Memphis, Sarabit el-Khadim, Goerob, Meidoem, Deir el-Bahari, enz. Deze intekeningen op de Engelse opgravingen werden voortgezet en zelfs opgevoerd tussen de twee wereldoorlogen, waardoor de Musea uitzonderlijke gehelen van objecten konden verwerven uit befaamde sites als El-Amarna, de hoofdstad van koning Achnaton, of diverse sites in Nubië. Deze tijdens wetenschappelijke opgravingen ontdekte objecten vormen thans het gros van de verzameling en zijn bijzonder waardevol voor de onderzoekers, voor wie een document dat in zijn archeologische context is teruggevonden veelzeggender is dan een object waarvan de oorsprong onbekend is.

Rechts: "Distribution List" van de opgravingen van 1920 met vermelding van de aan Brussel toegekende objecten. © KIK.
Hierboven: cilinderzegel met de naam van Amenemhat III (Middenrijk), vermeld op de lijst. © KMKG-MRAH

BRITISH SCHOOL OF ARCHAEOLOGY IN EGYPT
AND EGYPTIAN RESEARCH ACCOUNT,
UNIVERSITY COLLEGE, GOWER ST, LONDON.

November 1920

Brussels

Inventory No.	Description	Period	Quantity	Notes
5663	Forked lance	Prehistoric	1	Grave 537.
5676 A.B 5668.9	Alabasters. Group of 4	VI dyn.	4	201
5653, 4, X	Pottery 5646, 5659	V, VI (res)	2	to spirit vase, 125
5665	Flint Axe	XII	1	
5678.9	Blue figure of man - with dish	XII	1	112
567	Wooden figure of man		1	
5696	Papyrus		1	
5696	Casing stone of pyramid, Lahur.	XII	1	
5658	Temple sculpture, piece of dress.		1	5685
5689.90	Cylinder of Senusert III and Amenemhat III.		1	Shells for 5691 threading, Beads, hawk, Taut, beetles etc etc (green glaze) Black clay beads, string of small blue Half cylinder of Amenemhat III 5690 620
5691	Scarabs		3	3 row scroll belonged to the big group - so better one from University College is sent. Place Unknown XII
5660	Mallet		1	
5661	Hoc		1	
5657	Salad mixer pot		1	5648 369
5659	Hoc vase		1	
5677	2 Spiral beads	XII	2	125
5672	4 limestone seals		4	Harageh Lahur
5656	Rough Stone bowl	Roman	1	
5687.8	Cutting out tool	19d. selon la fiche.	1	
5693	Canopic box		1	
5680	Offering box and sealing (separate)		1	
5692			1	

JEAN CAPART EN DE MECENASSEN...

Dankzij zijn uitzonderlijke overredingskracht slaagde Jean Capart erin talloze personaliteiten, zakenlieden, industriëlen en renteniers te overtuigen hem te helpen objecten voor de Egyptische verzameling te verwerven:

Isabella Errera (1869-1929), specialiste in oude stoffen, schonk haar persoonlijke textielverzameling, waaronder verscheidene honderden islamitische, faraonische en koptische stoffen, in 1903 aan het Museum. Het was ook dankzij haar steun dat Jean Capart in 1900 in Luxor het wondermooie *Dodenboek* van Neferrenpet kon verwerven.

Baron Edouard Empain (1852-1929), ingenieur van opleiding, ontwierp de nieuwe stad Heliopolis, de luxueuze residentiële wijk van Caïro evenals het tramnet van de stad. In 1905 financierde hij de demontage en het transport naar de Musea van de mastaba van Neferirtenef. In 1907 vroeg Edouard Empain aan Jean Capart om opgravingen te doen op de site van de toekomstige stad Heliopolis, maar dat leverde geen opmerkelijke resultaten op. Maar van toen af aan, en tot aan de Eerste Wereldoorlog, kon Capart dankzij de steun van de baron bij de handelaars van Caïro verscheidene tientallen belangrijke objecten op de kop tikken, waaronder de kop van koning Menkaera, de bouwer van de derde grote piramide van Gizeh.

Adolphe Stoclet (1871-1949), financier en kunstliefhebber, gaf Josef Hoffmann opdracht het befaamde Stocletpaleis bouwen, een architecturaal meesterwerk van de Wiener Secession aan de Tervurenlaan in Brussel. In 1929 schonk hij een van zijn kunstwerken aan de Egyptische verzameling, de buste van een koning van het einde van het Middenrijk, thans toegeschreven aan farao Neferhotep II, en in 1936 een vreemd beeld van een zittende leeuw, van een uitzonderlijk type

JEAN CAPART EN DE VERKOOP VAN ANTIQUITEITEN...

Jean Capart woonde ijverig alle grote openbare antiekveilingen bij. Hoewel de middelen die hij van de Musea of van zijn mecenasen ter beschikking kreeg onvoldoende waren om te kunnen rivaliseren met grote musea als het Louvre, kon hij toch een aantal belangrijke aankopen op zijn naam schrijven:

Vanaf 1896 verrichtte de Franse archeoloog Albert Gayet (1856-1916) opgravingen op de site van Antinoëpolis, gedeeltelijk in opdracht van Emile Guimet, oprichter van

Jubelparkmuseum, Brussel. De Egyptische zalen aan het begin van de 20e eeuw. © KIK.

de musea van Lyon en Parijs die zijn naam dragen. Buiten de stad had de archeoloog verscheidene necropolen uit Middenrijk tot de Arabische Tijd ontdekt. In 1901 kon Capart op een veiling twee gehelen van uitzonderlijke objecten uit Antinoëpolis verwerven: het volledige meubilair van een tombe uit het Middenrijk, en het graf van een koptische vrouw, de befaamde “borduurster” van de Musea, gewikkeld in bijzonder goed bewaarde windsels van een uitzonderlijke kwaliteit.

Jubelparkmuseum, Brussel. De Egyptische zalen aan het begin van de 20e eeuw. © KIK.

De Egyptische antiquiteiten die in Abydos waren ontdekt door de Franse archeoloog Emile Amélineau (1850-1915) werden op 8 en 9 februari 1904 in Parijs geveild. Deze objecten waren gevonden tijdens diens opgravingen in de koninklijke necropool van de eerste dynastieën, op de site van Umm el-Qaab. Capart kon een vijftigtal objecten van deze collectie kopen, waaronder de stèle van koning Den uit de 1e dynastie, en een groot aantal vazen en andere objecten uit de Vroeg-dynastieke Periode aankopen die zijn belangstelling illustreren voor de periode waarin de Egyptische beschaving tot ontwikkeling kwam.

Ook tijdens de veiling van de grote verzameling van de Caïrotische handelaar P. Philip in 1905 kon Jean Capart verscheidene topwerken aankopen, zoals het befaamde portret van koningin Teje, de echtgenote van koning Amenhotep III, of andere reliëfs afkomstig uit de tombes van de belangrijkste hoogwaardigheidsbekleders van die tijd.

Dominee William MacGregor (1848-1937), telg van een rijke familie uit Liverpool, wijdde zich aanvankelijk volledig aan zijn priesterschap maar verbleef vanaf 1885 herhaaldelijk in Egypte. Vanaf 1902 financierde MacGregor talrijke Engelse opgravingscampagnes in Egypte; dankzij de door de Egyptische regering toegestane verdeling van de objecten die tijdens deze opgravingen werden ontdekt, en aangevuld met frequente aankopen, nam zijn persoonlijke collectie heel snel uitbreiding. In 1921 bood MacGregor zijn verzameling, die hoofdzakelijk faiencewerk omvatte, te koop aan, en meer dan achtduizend objecten vonden toen hun weg naar musea en privéverzamelaars. Op initiatief van Jean Capart kregen de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis verscheidene tientallen stuks uit deze verzameling in hun bezit.

DE MASTABA VAN NEFERIRTENEF...

Vanaf 1904 probeerde Jean Capart van de Egyptische regering schenkingen te verkrijgen van objecten die door het Museum van Caïro als dubbels werden beschouwd, om aldus enkele lacunes in de Brusselse verzameling aan te vullen. Maar omdat dit meestal niet lukte, nam hij ook contact op met Gaston Maspero (1846-1916), directeur van de Dienst Antiquiteiten van Egypte en een goede vriend van hem, om van hem de schenking aan de Musea te verkrijgen van een mastaba uit het Oude Rijk, analoog aan die van Akhethotep die in 1903 aan het Louvremuseum was geschenken. Met de instemming van Maspero en de financiële steun van baron Empain begon in december 1905 op de site van Saqqara de zoektocht naar een mastaba voor het Museum van Brussel. Onder leiding van de Engelsman James Quibell (1867- 1935) werden verscheidene mastaba's blootgelegd, maar Capart wees ze telkenmale af omdat hij ze onvoldoende representatief en interessant vond. Op 13 december 1905 werd dan de mastaba van Neferirtenef ontdekt, een tombe die rond 1860 al door Auguste Mariette was onderzocht maar die nadien was opgevuld en vergeten geraakt... Deze keer vond Jean Capart het monument wél geschikt, en in januari 1906 werd de tombe helemaal blootgelegd. De volledig gedemonteerde kapel van Neferirtenef kwam in mei 1906 in Brussel aan, waar het monument opnieuw werd gemonteerd in de Egyptische zalen, in een structuur die de gevels van de mastaba's van het Oude Rijk evoceerde, met hun ingang achter een kleine zuilenportiek. In 1937, toen grote werken in het gebouw van de Oudheid plaatsvonden, werd de mastaba gedemonteerd en opgeslagen in de kelders, waar ze zwaar beschadigd raakte door het water waarmee de brand van februari 1946 werd geblust. Pas in 1973 werd de mastaba opnieuw in zijn huidige vorm opgesteld.

JEAN CAPART EN DE ANTIQUAIRS...

Al tijdens zijn eerste reis naar Egypte, in 1900, verwierf Jean Capart voor de Musea verscheidene tientallen objecten allerhande waarvoor hij verbeterde marchandeerde in de antiekzaken van Caïro en Luxor. Hij profiteerde van zijn talrijke verblijven in de Nijlvallei om de antiekhandelaars te bezoeken, die toen heel talrijk waren en goede zaken deden. Zijn persoonlijke notitieboekjes, waarin hij nauwgezet al zijn uitgaven bijhield, geven een goed beeld van de intensiteit van zijn aankopen. Elke dag kocht hij verscheidene objecten om de collecties van het Museum te verrijken.

Onder de antiquairs waarmee hij permanent contact onderhield, neemt Maurice Nahman (1868-1948) uit Caïro ongetwijfeld de belangrijkste plaats in. Nahman werkte bijna zijn hele leven lang als bediende bij het Grondkrediet van Egypte, maar van 1890 tot aan zijn dood was hij ook de belangrijkste antiekhandelaar van Egypte. Hij had contact met de grootste musea, waarvan de conservatoren maar al te graag zijn winkel bezochten tijdens hun verblijf in Caïro. Zoals Jean Capart schreef, "Nahman had een ervaring opgedaan die veel specialisten hem benijdden. Tijdens discussies omtrent de authenticiteit van bepaalde stukken, werd met zijn mening altijd terdege rekening gehouden."

DE VERZAMELING VAN KONING LEOPOLD II...

Toen hij nog hertog van Brabant was, kreeg de toekomstige koning Leopold II (1865-1909) de kans Egypte te bezoeken tijdens twee officiële reizen, in 1854-1855 en in 1862-1863. Van die reizen bracht hij een indrukwekkende reeks antiquiteiten mee, waarvan het gros lange tijd werd opgeslagen in de stallen van het paleis aan het Troonplein. Vanaf 1900 wendde Jean Capart al zijn overtuigingskracht aan opdat de verzameling van Leopold II, die talrijke monumentale stukken omvatte, in bewaring zou worden gegeven bij het Museum, maar tevergeefs. Na de dood van de koning in 1909 en de lang aanslepende afwikkeling van zijn nalatenschap, verkreeg de Staat dat de Egyptische antiquiteiten van Leopold II aan het Museum werden toegekend. De overbrenging van de verzameling naar het Jubelpark vond in 1914 plaats. Slechts twee prachtige beelden van de godin Schemet, pareltjes van de beeldhouwkunst tijdens het bewind van Amenhotep III, bleven in het paleis van Brussel, waar men ze nog altijd kan bewonderen, in de grote inkomgalerij. In 1935, aan het begin van zijn bewind (1934-1951), kreeg Leopold III te horen dat

enkele in principe minder belangrijke stukken uit de koninklijke verzameling niet naar het Museum waren overgebracht. Eén ervan was het houten beeldje van Khay, waarin Jean Capart de befaamde "papyrus Leopold II" ontdekte, een uitzonderlijk document dat de getuigenissen bevat van de dieven betrokken bij de plundering van de Thebaanse koningsgraven tijdens het bewind van Ramses IX (ca. 1125 v. Chr.).

DE EGYPTOLOGISCHE STICHTING KONINGIN ELISABETH...

De geschiedenis van de Egyptische verzameling van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis is nauw verbonden met die van de Egyptologische Stichting (thans Genootschap) Koningin Elisabeth. In 1922 wekte de ontdekking van het graf van Toetanchamon door Howard Carter een wereldwijde begeestering voor Egypte op. Zowel het grote publiek als de gekroonde hoofden raakten in de ban van deze vergeten farao, wiens graf gedurende millennia verbazingwekkend goed bewaard was gebleven. Koningin Elisabeth, een groot liefhebster van kunst en literatuur, ging al in februari 1923 ter plaatse kijken, vergezeld van haar zoon, de toekomstige koning Leopold III, van Lord Carnarvon, die het onderzoek van Howard Carter al verscheidene jaren financierde, en van Jean Capart. Ze had het voorrecht een van de eersten te zijn die de grafkelder van de tombe binnen mocht. Het was tijdens deze reis dat Capart aan de koningin voorstelde om een Egyptologische Stichting op te richten om de wetenschappelijke kennis omtrent het oude Egypte in België te bevorderen. Het Egyptologisch Genootschap Koningin Elisabeth is thans een belangrijk centrum voor onderzoek naar en de verspreiding van de egyptologie via talrijke publicaties en lezingen. Daarnaast heeft de stichting tijdens haar lange geschiedenis de Musea geregeld kunnen helpen om bepaalde objecten of kostbare afgietsels van farao-nische werken te verwerven.

DE BRAND VAN FEBRUARI 1946...

Op 19 februari 1946 werd de zuidelijke vleugel van het Jubelparkpaleis geteisterd door een hevige brand waarvan de oorzaak onduidelijk blijft. Gelukkig zat het merendeel van de objecten in deze naoorlogse periode nog altijd veilig opgeborgen, en wat de Egyptische verzameling betreft bleef de schade al bij al vrij beperkt. Toch waren verscheidene monumentale stukken die wegens hun gewicht moeilijk konden worden verplaatst, ter plaatse

gebleven in deze vleugel van de Musea, en verscheidene ervan werden volledig vernield, zoals een grote naos in granodioriet op naam van Psammetichus II, uit de 26e dynastie, waarvan niet het minste fragment is overgebleven. Andere objecten lagen volledig in gruzelementen, zoals de grote latei van Seti I, een van de topwerken van de verzameling. En nog andere stukken hadden zwaar te lijden onder de brand maar konden worden bewaard en gerestaureerd, zoals het indrukwekkende beeld van Chons (of Re-Horakhty) in kwartsiet – een meesterwerk van de beeldhouwkunst van het einde van de 18e dynastie – of de sarcofaag in roze graniet en kwartsiet van Youpa, een hoge functionaris ten tijde van Ramses II.

DE EGYPTISCHE VERZAMELING NA JEAN CAPART...

Jean Capart overleed op 16 juni 1947. Na de ramp van 1946 duurde het tot eind jaren 1950 voordat de vernielde museumvleugel was heropgebouwd en de Egyptische verzamelingen opnieuw werden opgesteld in de ruimten waar ze zich thans nog altijd bevinden.

Tijdens de mandaten van Caparts eerste opvolgers, Marcelle Werbrouck en Pierre Gilbert, werd de Egyptische verzameling elk jaar nog met verscheidene honderden objecten aangevuld, hoofdzakelijk dankzij de inbreng uit de opgravingen van Elkab die sinds 1937 door de Egyptologische Stichting Koningin Elisabeth en de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis werden uitgevoerd. In die periode mochten de archeologische missies die in Egypte werkten immers nog een deel van de opgegraven objecten meenemen om de nationale verzamelingen te verrijken. Daarnaast werden af en toe enkele opmerkelijke aankopen verricht bij kunsthandelaars, zoals een geheel van Griekse papyrussen uit Egypte, afkomstig uit de verzameling van de grote Duitse papyroloog Carl Schmidt, dat in 1951 werd aangekocht, of een belangrijk lot koptische objecten dat in 1954 bij antiquair Tano in Caïro werd gekocht. Maar vanaf de laatste decennia van de 20e eeuw en tot heden is het hoofdzakelijk dankzij giften dat de Egyptische verzameling zich blijft uitbreiden. En dankzij een nieuwe wet die verzamelaars toelaat hun schatten aan de staat na te laten bij wijze van successierechten, kan de Egyptische verzameling blijven groeien!

DE EGYPTISCHE VERZAMELING VANDAAG...

Nu, in de 21^e eeuw, primeert voor de conservators van de Egyptische afdeling niet langer de groei van de verzameling, die ondertussen al meer dan twaalfduizend (groepen van) objecten omvat en door haar verscheidenheid alle aspecten van de Egyptische beschaving illustreert, zowel via kunstwerken als via talloze getuigen van het dagelijkse leven. Daarenboven ligt de tijd waarin de vondsten van de in Egypte uitgevoerde opgravingen de Europese verzamelingen konden verrijken ondertussen ver achter ons: Egypte beheert zijn archeologische erfgoed thans in volledige onafhankelijkheid, en geen enkel object dat in de Nijlvallei wordt ontdekt, mag nog worden geëxporteerd. Zoals alle andere musea houden de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis zich strikt aan de door de Unesco uitgevaardigde regels inzake het respect voor en de bescherming van het nationale erfgoed.

Het zijn dan ook de studie en de ontsluiting van de Egyptische verzameling die de prioriteiten van de conservators zijn geworden. Inderdaad, slechts een fractie is tot heden grondig bestudeerd. Een actief beleid van wetenschappelijke publicaties, die vaak tot stand komen in het kader van internationale onderzoekspartnerschappen, maakt het geleidelijk aan mogelijk de verzameling te ontsluiten en onze kennis omtrent de archeologische sites waarvan onze objecten afkomstig zijn te verrijken. Deze activiteiten zijn doorgaans multidisciplinair en brengen egyptologen, kunsthistorici, archeologen, epigrafisten en tekenaars samen, zonder de restauratieateliers van de Musea te vergeten, die via de modernste technologieën nieuw leven geven aan de objecten. En terwijl de Musea hun archeologische activiteiten op de site van Elkab in Egypte voortzetten, vindt een ander soort onderzoek plaats in de reserves van de afdeling... Die bevatten immers talloze objecten die nog moeten worden geïnventariseerd, geëxposeerd en beschreven. Dat boeiende werk biedt de gelegenheid om elke dag opnieuw enkele vergeten of miskende schatten te herontdekken waarvan sommige geleidelijk hun plaats in de permanente tentoonstellingszalen heroveren.

Tot slot zorgt de faam van onze Egyptische verzameling ervoor dat ze constant wordt gevraagd mee te werken aan prestigieuze tentoonstellingen gewijd aan de faraonische beschaving. Elk jaar worden tientallen van onze objecten tijdelijk uitgeleend aan de belangrijkste musea ter wereld, en zo dragen ze bij tot de internationale uitstraling van onze verzameling.

Luc DELVAUX.

Door de Amerikaanse presidentsverkiezingen en de stormachtige confrontatie tussen Donald Trump en Joe Biden stonden het Witte Huis en zijn Oval Office sterk in de belangstelling in 2020. Bestaat er een verband tussen deze mythische plekken van de Amerikaanse macht en Jean Capart, de grondlegger van de Belgische egyptologie? Om dat te weten te komen, moeten we zowat een eeuw terug in de tijd...

EEN BELGISCHE EGYPTOLOOG IN HET WITTE HUIS

In april 1924 werd de toen 47-jarige Jean Capart naar de Verenigde Staten uitgenodigd door het *Archaeological Institute of America* en door de *Commission for Relief in Belgium Educational Foundation*. De kort na de Wapenstilstand van 1918 opgerichte CRBEF (later omgedoopt tot *Belgian American Educational Foundation*) had tot doel de vriendschapsbanden tussen België en de Verenigde Staten aan te halen, onder meer door een regelmatige uitwisseling van professoren en studenten. Ditmaal viel haar keuze op Jean Capart, titularis van de eerste Belgische leerstoel egyptologie aan de Universiteit de Liège, conservator-secretaris van de Koninklijke Musea in het Jubelpark in Brussel en, sinds kort, directeur van de Egyptologische Stichting Koningin Elisabeth. Het was zijn eerste reis naar Amerika.

Vergezeld van zijn tweede echtgenote, Marguerite Thirionet, ontscheepte de Visiting Professor op 18 oktober 1924 in de haven van New York. Vier maanden lang doorkruiste hij de Verenigde Staten met de trein, boot, auto... en muilezel. Hij toerde door het land aan een hels tempo, als was hij een politicus op verkiezingscampagne: North Carolina, Pennsylvania, Missouri, New Mexico, Arizona, California, Colorado, Illinois, Ohio, Michigan, New Jersey, Maryland, Massachusetts, Connecticut, enz. Alles moest hij gezien hebben, zelfs de Grand Canyon of Niagara Falls. Op sommige avonden nam hij, hoe uitgeput hij ook was, toch nog even de tijd om zijn verovering van het Westen (en van het Oosten) te beschrijven in brieven aan koningin Elisabeth, de Hoge Beschermster van zijn stichting.¹ Hij stuurde ook een aantal brieven naar zijn familie, brieven die na zijn terugkeer in een *Journal de Voyage* werden gegoten. Om dit reisdagboek veilig te stellen, besliste zijn kleinzoon Baudouin Delneste in 2019 wijselijk om het aan het Fonds Jean Capart te schenken.²

1. Briefwisseling Jean Capart – Koningin Elisabeth, 1924-1925: Archief van het Koninklijk Paleis (Brussel), Privésecretariaat Albert-Elisabeth, nr. 677 en Archieven van de Egyptologische Vereniging Koningin Elisabeth, diverse dossiers.

2. Etas-Unis 1924-1925. Reisdagboek van Jean Capart. Onuitgegeven: Archieven van het Fonds Jean Capart.

Oval Office, ca. 1925. © Library of Congress

Dankzij deze waardevolle onuitgegeven getuigenissen, maar ook dankzij enkele pagina's met indrukken die hij bij zijn terugkeer publiceerde,³ kunnen we het eerste avontuur van "Capart in Amerika" van dag tot dag volgen. In de staat New Mexico en in het gebied van de Rio Grande laat hij ons kennismaken met authentieke *Cowboys* met vilten hoed, rode sjaal, gerafelde broek en leren laarzen, alsook met al even authentieke *Roodhuiden met lange haren verstrengeld met rode en gele wol (...)* het bovenlijf gehuld in een grote bontgekleurde deken. Deze impressie van de Far West roept bij hem meteen herinneringen op: *Ik heb Egypte opnieuw gezien! De zon ging er onder als in Egypte, in de woestijn rond de piramide, met de u welbekende kleurenpracht, en om de illusie compleet te maken, waren er als piramiden afgetopte bergen waarvan de sombere massa tegen de vurige hemel afstak.*

Maar belangrijker, samen met Jean Capart wonen we maar liefst 55 lezingen of *Lectures* bij (50 in het Engels en 5 in het Frans), met veelbelovende titels als *Ruins of Thebes*, *Golden Deeds of Egyptian Excavators*, *Problems of Egyptian Esthetic*, *Wonders of Industrial Art*, *Masterpieces of Egyptian Art*, *The Valley of the Kings and the Tomb of Tutankhamun*, *Un grand génie français: Champollion*, enz. enz. Elke lezing kon op een enthousiast gehoor rekenen, maar het aantal toehoorders varieerde sterk: terwijl ze maar met 16 naar hem kwamen luisteren in de New York University, waren ze met 300 in Philadelphia, 500 in Chapel Hill, 700 in Durham en meer dan 1000 in Boston. Samen met Capart bezoeken we ook tientallen Amerikaanse universiteiten en musea, te beginnen met het Metropolitan Museum van New York, dat een geweldige indruk op hem maakt: *De Egyptische werken*, schrijft hij aan de koningin, *zijn zo indrukwekkend dat ze menig museum in het oude Europa jaloers zouden maken*. Daarenboven valt meteen op dat hier een maximale inspanning wordt geleverd met het oog op het onderricht en de opvoeding van het publiek. Het was op deze aanpak dat Capart zich inspireerde voor het Brusselse Jubelparkmuseum, waarvan hij enkele maanden later, op 7 oktober 1925, hoofdconservator werd. Maar de Amerikaanse musea dienden niet alleen als inspiratiebron voor hem, hij liet ze zelf ook profiteren van zijn rijke ervaring als egyptoloog en conservator van Egyptische antiquiteiten. Dat was onder meer het geval in Chicago, waar hij, nadat hij samen met zijn collega's James H. Breasted en John A. Wilson het Haskell Oriental Museum had bezocht, de stukken die hij als vals of twijfelachtig beschouwde, evenals de foutieve etiketten en de onnauwkeurige vertalingen van hiërogliefen begon te inventariseren.

3. Jean Capart, *Impressions d'Amérique*. In: "Anglo-Belgian Notes", oktober 1925, pp. 99-103; Jean Capart, "Mes impressions d'Amérique." In: *Bulletin du Cercle des Alumni de la Fondation Universitaire (Bruxelles)*, december 1925, nr. 3, pp. 46-75.

President Coolidge in het Oval Office, 1923. © Library of Congress

Op 4 november 1924 was Jean Capart aanwezig op Election Day, toen de republikeinse kandidaat John Calvin Coolidge triomfantelijk werd herverkozen tot president van de Verenigde Staten. Twee-en-een-halve maand later, op 22 januari 1925, toen hij in Washington D.C. verbleef, nodigde Coolidge Capart uit op het Witte Huis, samen met de Belgische ambassadeur, baron Emile de Cartier de Marchienne. Na enkel minuten wachten in een antichambre werden ze binnengeleid in een kantoor waarvan de vorm hem verraste: het was ovaal. In zijn *Journal de voyage* beschrijft Capart zijn ontmoeting met de 30^e president van de Verenigde Staten als volgt: *En dan gaat de deur open en betreed ik, na de Ambassadeur, een rotonde met daarin de bureaus van Coolidge. Op de hoek van de tafel prijkt een grote Amerikaanse vlag. De President ontvangt ons zonder veel omhaal en ernstig: hij is*

geen groot prater. Tijdens hun gesprek vraagt Coolidge hem hoe het staat met de universitaire bibliotheek van Leuven, die in 1914 door de Duitsers was verwoest en waarvan de heropbouw door de Amerikanen was opgestart. De Belg maakt van de gelegenheid gebruik om een te polsen naar de twaalf miljoen dollar die nog nodig zijn voor haar voltooiing. Hij krijgt ze... Wanneer de president hem nadien vraagt wat hij van de Amerikaanse musea vindt, antwoordt hij dat hij vooral onder de indruk is van de aandacht die ze aan de opvoeding van het publiek besteden. Naar zijn oordeel kunnen de meeste Europese musea niet tippen aan de Amerikaanse op het gebied van de presentatie van de verzamelingen. Hij verklaart dit enerzijds door de financiële middelen waarover de Amerikanen beschikken, en anderzijds door de doeltreffende samenwerking tussen de private en de openbare sector in de Verenigde Staten: *het Belgische museum, vervolgt hij, is een staatsinstelling, terwijl het Amerikaanse museum een private onderneming is die interessante afspraken maakt met de Staat, en dat is een wereld van verschil.* Capart, die nu zelf merkt dat de strenge reputatie die Coolidge geniet niet overdreven is, probeert het ijs te breken door een van zijn lievelingsanekdotes te vertellen: tijdens zijn bezoek aan Salt Lake City vragen de Mormonen hem om documenten aan een expertise te onderwerpen die volgens hen *tot de tijd van Abraham teruggingen*. Na een vluchtig onderzoek deelt hij hun mee dat deze datering gewoon “fake news” is: het gaat in werkelijkheid om Grieks-Romeinse papyrussen. Met deze anekdote slaagt Capart erin de president wat op te vrolijken: *hij leek heel erg geamuseerd*, schrijft de egyptoloog in zijn reisdagboek. Wanneer ze het Oval Office verlaten, poseren Jean Capart en baron de Cartier de Marchienne op het bordes van het Witte Huis. Hun foto verschijnt daags nadien in de Amerikaanse pers.

Baron de Cartier de Marchienne, Belgisch ambassadeur, en doctor Jean Capart aan de uitgang van het Witte Huis, 22 januari 1925. © Library of Congress..

Diezelfde avond nodigt president Coolidge Jean Capart nogmaals op het Witte Huis uit, ditmaal voor een receptie waarop de hele beau monde van Washington present is. Capart scheidt er duidelijk genoeg in door de presidentiële salons rond te dwalen en zijn gastheer gade te slaan: *De President leek zich aan meer dan 100 dollar per uur te vervelen*, terwijl zijn echtgenote blijk gaf van haar, naar men zegt, spreekwoordelijke vrolijke levendigheid. *Wat is dat toch met die presidenten van republieken... ze willen de praal en pracht en de rituelen van het koningsdom imiteren, maar doordat ze daar vanaf hun kindertijd niet mee hebben leren omgaan, werkt hun dat verschrikkelijk op de zenuwen.* Die dag kruist Capart in het Witte Huis de republikeinse politicus Herbert Clark Hoover, toen nog minister van Handel. Hij was onder de indruk van zijn ontmoeting met *deze grote vriend van België*. Hij wist uiteraard dat Hoover de man was die tijdens de Eerste Wereldoorlog de *Commission for Relief in Belgium* (CRB) oprichtte, een systeem van voedselhulp dat volgens historici negen miljoen mensen (zeven miljoen Belgen en twee miljoen Fransen) voor hongersnood behoeftte. Hoover was ook de politicus die net na de oorlog de *CRB Educational Foundation* had opgericht, de stichting waaraan Capart zijn uitnodiging naar de Verenigde Staten te danken had. Helaas, nauwelijks had hij Hoover de hand geschud of die werd ingepalmd door een zwerm hovelingen... Maar niet getreurd: enkele dagen later, op aansporing van de entomoloog Vernon L. Kellogg, directeur van het Institute of Scientific Research en voormalig directeur van de CRB in Brussel, ontmoetten Capart en Hoover elkaar nogmaals bij een kopje thee. Tijdens een gesprek dat de egyptoloog als *heel gemoedelijk omschrijft*, praten ze geruime tijd over België en de mijnen van de Egyptische Sinai (Hoover had een verleden als mijnbouwingenieur). Hoewel Jean Capart er die dag dus een heel nuttige connectie bij kreeg, maakte hij daar nooit misbruik van. Het bewijs: in 1932 overwoog hij op Hoover een beroep te doen om de Egyptologische Stichting Koning Elisabeth uit het financiële moeras te trekken waarin de Grote Depressie ze had doen verzinken, maar hij zag daar op de valreep van af: Herbert C. Hoover was ondertussen de 31^e president van de Verenigde Staten van Amerika geworden...

Toen hij begin februari 1925 opnieuw in New York was, maakte Capart er kennis met Michael Pupin, een Servische immigrant, auteur van een autobiografie getiteld *From Immigrant to Inventor*. Gecharmeerd door dit *so typically American* verhaal besliste Capart het werk in het Frans te laten vertalen en het in 1928 te laten uitbrengen onder de titel *Du Berger au Savant*. Dat was typisch Capart, die zichzelf de bijnaam *Capart the American*

gaf. Maar hoewel hij, zoals hij in zijn entourage graag zei, weinig affiniteit voelde met het pessimistische en harde Amerika van een John Steinbeck of Ernest Hemingway, hield hij van de geschiedenis van Henry Adams en van de oude families van New England, die in de lommer van grote iepen leefden, verankerd in hun tradities; en hij keek al evenzeer op naar Michael Pupin, die het ideaal belichaamde dat hij zich vormde van een gelukkig leven waarin succes een scherpzinnige energie compenseert. Zijn eigen leven, in feite...

Op 14 februari 1925, na een laatste week van bezoeken aan de New Yorkse musea, scheepten Jean en Marguerite Capart in op een Trans-Atlantische pakketboot die hen terug naar België bracht. De egyptoloog kon toen niet weten dat hij nog acht andere reizen naar de Verenigde Staten zou ondernemen voordat de Tweede Wereldoorlog uitbrak. En hij kon al zeker niet weten dat hij van 1932 tot 1939 de zware opdracht zou krijgen om, in de hoedanigheid van *Advisory Curator*, de Egyptische afdeling van het Brooklyn Museum van New York te reorganiseren. En al evenmin kon hij bevroeden dat hij in 1945, twee jaar voor zijn dood, een boek met een sprekende titel zou publiceren: *L'Amérique telle qu'on la dépeint et telle qu'elle est* [Amerika zoals het wordt afgeschilderd en zoals het echt is]. Het enige wat hij in 1925 al wist, was dat hij in de ban van het land was geraakt: Deze reis naar Amerika overtreft alle verwachtingen. *We hebben gul gezaaid, de grond is door noeste arbeid uitstekend bewerkt; ik voel dat het graan goed zal groeien en dat de oogst overvloedig zal zijn... [...] New York is ronduit prachtig deze ochtend, het lijkt wel lente... en dan verdwijnt alles en beseffen we, ontroerd, hoe sterk de banden zijn die ons van nu af aan met dit grote en mooie land verbinden!*

Het gebeurt niet zo vaak dat een egyptoloog (en dan nog een Belgische) als guest star wordt verwelkomd in de Verenigde Staten en de kans krijgt om maar liefst twee presidenten in het Witte Huis te ontmoeten. *Make Egyptology Great Again!*

Jean-Michel Bruffaerts

A
AMON-RA, roi des Dieux, vous accorde toute prospérité, une longue vie, le cœur plein de joie. Ceci est pour vous réjouir.

Dès que vous aurez reçu cet écrit d'invitation vous vous préparerez à assister à la
« Réception chez Toutankhamon »
organisée par le Murray's Club le jour du Seigneur, 14 mars 1926, dans les Salons du Palais d'Egmont, rue aux Laines, à 9 heures du soir.

Et si tel est le désir de votre cœur, vous augmenterez les offrandes destinées à la « Maison de Vie » érigée par la Grande Reine Elisabeth, afin de faire connaître à tous la gloire des anciens pharaons, vivant éternellement.

R. S. V. P.: 50, rue Philippe-le-Bon, chez M. Gustave Wyns.
Cette carte est strictement personnelle.

Les cartes de souper devront être retirées avant le lundi 8 mars, chez M. Vandekerckhove, rue de la Loi, 127, tous les jours de la semaine, de 3 à 6 heures. Le prix en est fixé à frs. 40.

Le Conseil des Notables, assemblés pour ordonner la Fête :

Présidente: Comtesse Jean de Mérode
Madame Herbertie

Comtesse d'Arschot Schonehoven
Madame Pol Boël
Comtesse Gh. de Caraman Chimay
Comtesse H. Carton de Wiart
Madame Grégoire
Baronne Georges Holvoet
Madame Ryelandt
Madame Stoclet
Madame Fr. Thys

Son Excellence le Ministre d'Égypte Sadek Wahba Pacha
Monsieur J. Capart
Comte Cicogna
Lieutenant-Général Comte Greindl
Monsieur M. Vandekerckhove
Monsieur Gustave Wyns

Hierboven: Uitnodiging voor de "Receptie bij Toetanchamon", georganiseerd door Jean Capart in het Egmontpaleis in Brussel op 14 maart 1926. © Jean-Michel Bruffaerts.

“Er komt een dag waarop de Belgen, naar het voorbeeld van de Engelsen en de Amerikanen, zullen beseffen dat filantropie niet stopt bij de gestichten, de crèches, de kraamklinieken of de ziekenhuizen en dat liefdadigheid niet alleen bestemd is voor zij die lijden, maar dat ze allebei een grote rol kunnen spelen in ons intellectuele en het artistieke leven.”

Jean Capart, 1931.

STEUN HET FONDS

U kan ons project blijven steunen door een gift te doen op de bankrekening van de Koning Boudewijnstichting

IBAN : BE10 0000 0000 0404

BIC : BPOT BE B1

met de vermelding "Fonds Jean Capart" of de gestructureerde mededeling ***016/0560/00071***

Giften vanaf 40 euro genieten een belastingverlaging van 45% van het daadwerkelijk gestorte bedrag.

Giften van Fransen genieten in Frankrijk een belastingverlaging van 66%.

HET FONDS JEAN CAPART

CONTACT

Voor het wetenschappelijk project:

Jean-Michel BRUFFAERTS : jmbruffaerts@gmail.com

Voor giften en sponsoring:

Dominique CAPART : fonds.jean.capart@gmail.com

Laura GOYENS : goyens.l@mandate.kbs-frb.be

WEBSITE

WWW.JEANCAPART.ORG

FACEBOOK

FONDS JEAN CAPART